

– оцінювати фінансовий стан контрагентів, яким надається відстрочення платежу; – передбачати в договорі умови, які спонукали б контрагентів уникати порушення термінів оплати; – планувати обсяг дебіторської заборгованості і зацікавлювати співробітників підприємства, залучених до процесу управління дебіторською заборгованістю, в тому, щоб вона не перевищувала запланованого рівня. Слід відзначити, що система обліку і контролю дебіторської заборгованості має включати в себе такі дані: відомості про неоплачені рахунки; час прострочення платежу за кожним з рахунків; розмір безнадійних боргів; кредитну історію дебітора [7, с. 114].

Висновки. В ході дослідження було розглянуто основні проблемні питання, пов'язані з управлінням дебіторською заборгованістю. Вони, як бачимо, з'являються з моменту виникнення цієї заборгованості і нарастають із її простроченням. Тому здійснення управління дебіторською заборгованістю є невід'ємною частиною фінансової політики підприємства та включає два етапи: кредитний та, безпосередньо, управлінський. На першому етапі відбувається класифікація покупців за групами ризику та обрання відповідного типу кредитної політики. Великий вплив на процеси зростання дебіторської заборгованості здійснює політика підприємства у розрахунках з покупцями. А несвоєчасне погашення дебіторської заборгованості призводить до платіжної кризи. Коли підприємство визначає, який тип кредитної політики йому обрати відносно нечесних покупців, воно повинно мати на увазі, що агресивний (м'який) її варіант може викликати відволікання великої суми фінансових коштів, знизити платоспроможність підприємства, викликати значні витрати по стягненню боргів, а зрештою понизити рентабельність оборотних активів і використовуваного капіталу, а консервативний (жорсткий) її варіант негативно впливає на зростання обсягу операційної діяльності підприємства і формування стійких комерційних зв'язків. Безпосереднє управління дебіторською заборгованістю полягає в її оцінці та розробці заходів щодо своєчасного повернення. Перспективним, на нашу думку, є розгляд і дослідження методів рефінансування та реструктуризації дебіторської заборгованості, що дасть змогу підприємствам звести до мінімуму втрати від сумнівної та безнадійної заборгованості.

Джерела та література:

1. Сліпачук О. Управління дебіторською заборгованістю / О. Сліпачук // Контроль. – 2010. – № 1. – с.37 – 48.
2. Білик М. Д. Управління дебіторською заборгованістю підприємств / М.Д. Білик // Фінанси підприємств. – 2003. – № 12. – с. 24–36.
3. Статистичний збірник "Діяльність суб'єктів малого підприємництва", 2010-2012 [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://ukrstat.org/uk/druk/katalog/kat_u/publ9_u.htm
4. Лищенко О. Г. Управління дебіторською заборгованістю як фактором фінансової стійкості підприємства [Текст] / О. Г. Лищенко, І. С. Середя // Держава та регіони. – Сер. Економіка та підприємництво. – 2010. – № 3. – С. 85–90.
5. Новікова Н. М. Структурно логічна модель управління дебіторською заборгованістю підприємства / Н. М. Новікова // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – № 1. – С. 75–82.
6. Бланк И. А. Основы финансового менеджмента. / И. А. Бланк // 2-е изд., перераб. и доп. – К. : Эльга, Ника-Центр, 2004. – 656 с.
7. Луценко О. Т. Аналіз дебіторської заборгованості в системі управління підприємством / О. Т. Луценко, Т.М. Бескоста // Держава та регіони. Серія : Економіка і підприємство. – 2009 №1 с. 114-117.

Белякович І.С., Ілясова Ю.В.

УДК 339.9

УКРАЇНА У СВІТОВІЙ ТОРГІВЛІ РОСЛИННИМИ ОЛІЯМИ

***Анотація.** Стаття присвячена дослідженню розвитку олійно-жирового комплексу України та визначенню його місця у міжнародній торгівлі цим товаром. Розглянуто перспективи України при виході на міжнародний ринок та напрямки його динаміки. Значна увага приділяється отриманим результатам, які дозволяють оцінити тенденції розвитку світової торгівлі рослинними оліями, виявити особливості України в міжнародній торгівлі цим товаром, виділити шляхи та перспективи підвищення конкурентоспроможності України на міжнародному ринку продукції рослинництва.*

***Ключові слова:** міжнародна торгівля, конкурентоспроможність, зовнішньоекономічний оборот, зовнішньоекономічне сальдо, прогнозування обсягів експорту, масложировий комплекс, продукція рослинництва.*

***Аннотация.** Статья посвящена исследованию развития масложирового комплекса Украины и определению его места в международной торговле этим товаром. Рассмотрены перспективы Украины при выходе на международный рынок и направления его динамики. Значительное внимание уделяется полученным результатам, которые позволяют оценить тенденции развития мировой торговли растительными маслами, выявить особенности Украины в международной торговле этим товаром, выделить пути и перспективы повышения конкурентоспособности Украины на международном рынке продукции растениеводства.*

***Ключевые слова:** международная торговля, конкурентоспособность, внешнеэкономический оборот, внешнеэкономическое сальдо, прогнозирование объемов экспорта, масложировой комплекс, продукция растениеводства.*

Summary. *The article deals with the development of oil and fat complex in Ukraine and defining it's place in the international trade by this product. It defines the prospects of Ukraine in entering the international market and directions of it's dynamic. Significant attention devotes to the received results, which help to estimate the development of the world's trade by oils, educe the features of Ukraine in the international trade by this product, evolve the ways and prospects of improving the competitiveness of Ukraine at the international market of crop's product.*

Keywords: *international trade, competitiveness, foreign trade turnover, foreign economic balance, forecasting exports, oil and fat complex, crop production.*

Актуальність теми дослідження. Проведення економічних реформ в Україні пов'язано з вирішенням проблеми удосконалення системи управління промисловим і регіональним розвитком. Однією з глобальних задач, гострота якої зростає, є вирішення продовольчої проблеми, зокрема, в частині формування ефективного олійно-жирового комплексу (ОЖК) як важливої складової наповнення ринку.

Актуальність роботи визначається роллю та значущістю пріоритетної галузі харчової промисловості як у формуванні структури господарського комплексу країни, так і у вирішенні продовольчої проблеми.

Аналіз публікацій. У науковій вітчизняній і зарубіжній літературі представлені окремі теоретико-методологічні аспекти розвитку олійно-жирового комплексу. Вони ґрунтуються на різних концепціях і програмах розвитку харчової і, в її складі олійно-жирової промисловості.

Теоретичні і практичні аспекти організації і функціонування олійних виробництв, питання взаємовідносин між виробниками сировини і переробними підприємствами, механізму ефективної системи управління якістю у сфері олійно-жирового виробництва, особливостей функціонування ринку олійних культур і продуктів їх переробки досліджувалися багатьма вченими-економістами, зокрема К. Бек-Нільсеном, Д.К. Прейгером, І. Скворцовим, А. Сегедою, В. Гірманом, О. Морозом, О. Дубровою, Б. Оверченком, А. Побережною, Л. Страшинською, С. Яценком, Гончаренко Н.І. та ін.

Проблеми розвитку ринку олії в Україні відображено у наукових працях П.П. Борщевського, В.Л. Троян, Е.І. Шелудько. Водночас поряд з науковцями вагомих внесок у вирішення проблем галузі здійснили провідні експерти олійно-жирового комплексу України – Л. Зінченко, В. Кухта, В. Капшук, О. Дзюбак, В. Листопад та ін.

Мета. Мета статті полягає у дослідженні розвитку олійно-жирового комплексу України та його місця у міжнародній торгівлі цим товаром, визначення перспектив України при виході на міжнародний ринок та визначення напрямків його динаміки. Отримані результати дозволять оцінити тенденції розвитку світової торгівлі рослинними оліями, виявити особливості України в міжнародній торгівлі рослинними оліями, визначити шляхи та перспективи підвищення конкурентоспроможності України на міжнародному ринку продукції рослинництва.

Виклад основного матеріалу дослідження. Виробництво різних видів рослинних олій є суттєвою складовою світової харчової промисловості, а внаслідок великої різноманітності олійних культур даний ринок має безмежні можливості для біржової торгівлі. В цілому світове виробництво виділяє не менше 13 основних видів рослинних олій. Найбільш відомими є соєва, пальмова, ріпакова та соняшникова олія. Вони складають 85% світового олійного виробництва та 90% світової торгівлі, що робить їх визначаючими у ціновій динаміці олійного комплексу. Крім того, можна виділити кокосову, пальмо - ядрову, бавовняну і арахісову олії. Використання олійних культур у тваринництві забезпечує зв'язок ринку олійних з ринком зернових, а розвиток виробництва біодизеля пов'язує його з ринком енергоносіїв [4].

За період 2007-2011 рр. експорт товарної групи «Рослинні олії та жири» має загальну тенденцію до зростання, але спостерігається значне зменшення (-26,3%) у 2009 р., яке зумовлено світовою кризою.

У 2010 році експорт знову почав зростати та збільшився майже на 88% відносно обсягу 2007 р. Аналогічна ситуація склалася відносно імпорту. У 2010 р. відносно попереднього року скорочення складало – 25%; у 2011 р. імпорт збільшився відносно 2007 на 75%. Сальдо за весь період залишалось від'ємним, тільки у 2010 р. спостерігається тенденція до зростання.

Становище зі світовими ресурсами рослинних масел для продовольчого споживання виглядає досить напруженим. Справа в тому, що темпи зростання пропозиції масел для продовольчого використання не встигають за збільшенням глобальних потреб. Розвиток світового ринку олійної продукції стимулює виробників формувати адекватну ринкову пропозицію [1].

Соняшникова олія є однією з основних рослинних жирів у світі, на її частку припадає 8 % виробництва рослинних олій. При цьому попит на неї постійно зростає, що з одного боку обумовлено загальними причинами, характерними для зростання ринку рослинних олій. З іншого боку, збільшується використання рослинних жирів не на харчові цілі. Так використання в світі на харчові цілі ріпакової олії з 2007 р. по 2011 р. зменшилось з 73-72% до 70%, а соєвої – з 89% до 84%. Натомість використання соняшникової олії на харчові цілі протягом останніх п'яти років залишається стабільним, на рівні 93-94% [6].

Країнами-лідерами за експорту олії та жирів рослинного походження є Китай, Індія, Нідерланди, США та Германія. Головні країни-імпортери цієї групи товарів – Франція, Нідерланди та Канада.

Україна є найбільшим у світі експортером соняшникової олії з часткою експорту 54% у 2010 р. і 49% у 2011р. У загальному обсязі виробництва олійних культур в Україні соняшник займає понад 90%, а в структурі посівних площ не менше 10%. Доля експорту олії соняшникової у загальному обсягу експорту України складає 4,6%.

В Україні було вироблено близько 6,5 млн. т. насіння соняшнику в 2010 році і 7,2 млн. т. у 2011 р. Також 80% виробленого соняшникового масла експортується за межі України. Країна ділить 1-2 друге

місце в світовому рейтингу, забезпечуючи від 20 до 24% світового виробництва соняшнику. При постійно зростаючих переробних потужностях, що в даний час становлять близько 9 млн. т., Україна має відмінні можливості для того, аби домінувати на міжнародних ринках соняшникової олії [4].

Аналіз основних показників торгівлі товарами групи «Жири та олії тваринного або рослинного походження» дозволив зробити певні висновки щодо загальних тенденцій, які склалися у зовнішній торгівлі України цією групою товарів (табл. 1).

Таблиця 1. Основні показники зовнішньої торгівлі України продукцією жирів та олії тваринного або рослинного походження

Найменування показників	2009 р.	2010 р.	2011 р.
Зовнішньоекономічний оборот, тис. дол. США	2170289,6	3068863,8	3865074,1
в т.ч. олії соняшникової нерафінованої, тис. дол. США	1620050,4	2372350,4	3148830,4
Зовнішньоекономічне сальдо, тис. дол. США	1421758,0	2165765,0	2927739,9
в т.ч. олії соняшникової нерафінованої, тис. дол. США	1616837,2	2368215,2	3143298,8
Індекси покриття імпорту експортом, %	480	580	725
в т.ч. олії соняшникової нерафінованої, тис. дол. США	100737	114639	113749
Індекси покриття експорту імпортом, %	0,208	0,173	0,138
в т.ч. олії соняшникової нерафінованої, тис. дол. США	0,00099	0,00087	0,00088

Джерело: власні дослідження на основі [3]

Отже ситуація у зовнішній торгівлі України соняшnikовою олією відносно збігається з ситуацією у загальній групі «Жири та олія тваринного або рослинного походження». Необхідно відмітити, що з кожним роком спостерігається зростання показників зовнішньоекономічного обігу та зовнішньоекономічного сальдо, які у 2011 р. порівняно з 2009 р. зросли майже в 2 рази.

Слід зазначити, що індекси покриття експорту імпортом та імпорту експортом в цілому відтворюють вже проаналізовану ситуацію, пов'язану зі значним перевищенням експортом імпорту протягом всього досліджуваного періоду у групі товарів «Жири та олії тваринного або рослинного походження». Так у 2011 році ці індекси склали 0,138% та 725% відповідно. Це перш за все свідчить про незалежність України від іноземних поставок цього товару та про присутність вітчизняних виробників, орієнтованих на експорт.

Отже ситуація у зовнішній торгівлі України соняшnikовою олією відносно збігається з ситуацією у загальній групі «Жири та олії тваринного або рослинного походження».

Експорт продукції товарної групи «Соняшnikова олія» відносно нестабільний та характеризується стрімким збільшенням обсягів у 2010р. в порівнянні з 2008 та 2009 рр.

Причиною уповільнення об'ємів експорту у ці роки стала світова фінансова криза, яка охопила усі сфери людської діяльності не тільки в Україні, а й у всьому світі, та вступ країни до СОТ, приєднання до котрої необхідно виконувати усі її постанови.

Але у період 2010-2011 рр. почалось стрімке зростання обсягів експорту у зв'язку з поліпшенням стану економік світу та урегулювання зовнішньої політики України. Імпорт досліджуваного товару набагато збільшився у 2008 р. в порівнянні з 2007 р., тобто майже в 7 разів. У 2010 р. обсяги збільшились на 29% відносно 2009р., а у 2011р. збільшились на 33%. Показники імпорту соняшnikової олії України незначні та стабільно зростають на протязі досліджуваного періоду.

Аналіз географічної структури експорту і імпорту соняшnikової олії України дозволив виділити країни лідери у торгівлі з Україною цим товаром та певні характеристики торгівлі, які склалися на цей час (табл. 2).

Таблиця 2. Структура експорту-імпорту соняшnikової олії за країнами світу

Країни світу	Обсяг, тис. дол. США			Питома вага, %		
	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.
Експорт						
Всього	1618443,8	2370282,9	3146064,6	100	100	100
Алжир	94651,4	79625,2	99931,3	5,85	3,36	3,18
Білорусь	48142,8	82735,3	93134,6	2,97	3,49	2,96
Іспанія	73223,0	123812,9	154219,9	4,52	5,22	4,9
Італія	61978,1	128765,4	96249,9	3,83	5,43	3,06
Нідерланди	101765,5	123407,8	190231,9	6,29	5,2	6,05
Франція	90544,1	59957,7	8365,8	5,59	2,53	0,27
Грузія	33652,7	60984,3	69206,2	2,08	2,57	2,19
Індія	351152,4	561088,6	919119,5	21,69	23,67	29,21
Туреччина	115619,5	153191,4	363644,1	7,14	6,46	11,56
Єгипет	199468,7	315668,4	206607,4	12,32	13,31	6,57
Іран	98139,7	59302,5	34848,3	6,06	2,5	1,10
Імпорт						
Всього	1606,7	2067,7	2765,9	100	100	100
Російська Федерація	1552,6	2046,8	2749,4	96,63	98,99	98,40
Європа	41,6	20,9	14,5	2,59	1,01	0,52
Азія	12,4	-	1,4	0,77	-	0,05

Джерело: власні дослідження на основі [3]

Слід підкреслити низьку ступінь диверсифікованості у імпорتنих поставках. Відносно імпорту соняшникової олії Україна має тільки одного значного контрагента - Росія. При цьому частка Росії в імпорті України складає 98,4% у 2011 р., незначна частка приходить на країни Європи та Азії. У експорті спостерігається значно більша кількість контрагентів. Так у період з 2009-2011 рр. Україна мала 11 значущих контрагентів. Експортні поставки не зовсім стабільні, але зміни незначні протягом досліджуваного періоду. Але не дивлячись на це виділяються країни-лідери. Це Індія, Туреччина, Єгипет та Нідерланди. Їх частки у загальному обсязі імпорту у 2011 році склали відповідно 29%, 11%, 7% та 6% (рис. 1).

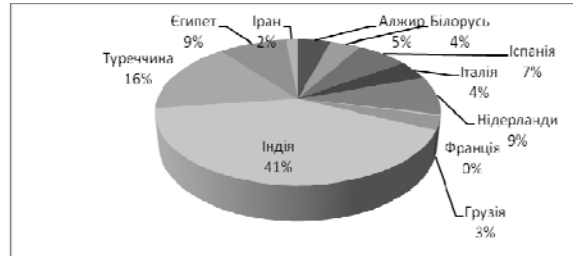

Рис. 1. Географічна структура експорту продукції групи «Соняшникова олія» у 2011 р.

Джерело: складено автором на основі [3]

Прогнозування обсягів експорту товарів групи «Жири та олії тваринного або рослинного походження» дозволяє дослідити можливі варіанти розвитку торгівлі ними під впливом позитивних чи негативних чинників у майбутньому. Результати прогнозу дозволять визначити певні тенденції, які можуть скластися у сфері зовнішньої торгівлі цією товарною групою у найближчій перспективі.

Для більш детального дослідження можливих варіантів динаміки обсягів експорту товарів групи «Жири та олії тваринного або рослинного походження» у наступні п'ять років необхідно врахувати вплив негативних та позитивних чинників. На основі реалістичного прогнозу та припущення, що показники відповідно зменшаться чи збільшаться під впливом цих чинників на 20%, було побудовано оптимістичний та песимістичний прогнози.

Згідно з результатами прогнозу, станом на 2016 рік показник обсягів експорту товарів досліджуваної групи збільшиться і буде знаходитись у діапазоні від 5350820 тис. дол. США до 8026230 тис.дол. США. Розбіжність між результатами оптимістичного та песимістичного прогнозу у 2016 році складає 2675410 тис. дол. США (рис. 2).

Загальною тенденцією в прогнозі на 2016 рік є зростання, яке характеризується порівняно високими темпами. У 2016 році обсяг експорту за песимістичним прогнозом збільшиться на 57,5 % відносно 2011 р. та на 136,3% - за оптимістичним.

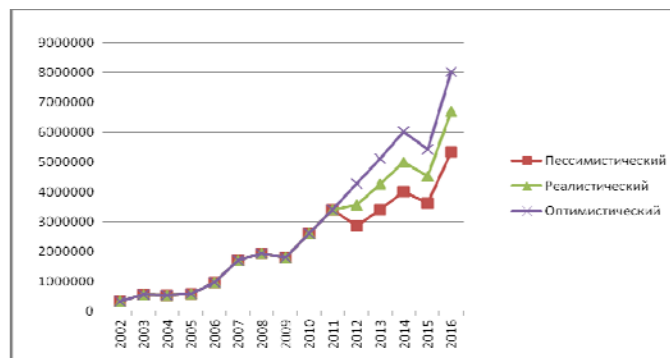

Рис. 2. Прогнозна крива експорту товарів групи «Жири та олії тваринного або рослинного походження»

Джерело: власні дослідження на основі [3]

Найбільшу небезпеку для оліє-переробної галузі становлять перспективи скасування вивізного мита на насіння соняшника, на чому наполягає ЄС в ході переговорів щодо створення зони вільної торгівлі з Україною. У результаті скасування мита Україна може перетворитися з експортера соняшникової олії на імпортера, при цьому ціни на соняшникову олію в ЄС вищі, ніж в Україні, що призведе до зростання цін на олію приблизно на 70%, а на продукцію з використанням соняшникової олії (майонези, маргарини) – на 130-150% [2]. У разі збереження вивізного мита тенденція до підвищення попиту на українську соняшникову олію зберігатиметься, а відповідно, потреба у сировині для переробки на внутрішньому ринку також збережеться [5].

Висновки. Дослідження динаміки показників виявило, що в цілому за період 2007 – 2011 рр. спостерігалось зростання основних з них, а отже і розширення зовнішньоторговельної діяльності. Основними експортерами цієї продукції на світовому ринку є: Китай, Індія, Нідерланди. Країни-лідери з імпорту: Індонезія, Малайзія, Аргентина. Однією з істотних особливостей світового ринку рослинництва є досить висока частка групи «Жири та олії рослинного походження» у загальних обсягах світового експорту

та імпорту. Це зумовлено тим, що одна частка продукції споживається в країні виробництва, а інша виходить на міжнародний ринок.

Розрахунок основних показників, що характеризують стан зовнішньої торгівлі України рослинними оліями, зокрема товарами групи «соняшникова олія» показав, що зовнішньоекономічний оборот продукції оліє-жирового комплексу зростає з кожним роком, так само як і зовнішньо-економічне сальдо, що свідчить про зростання обсягів експорту продукції.

За допомогою складеного прогнозу до 2016 р. було виявлено, що темпи зростання експорту товару групи «Жири та олії тваринного або рослинного походження» України буде зростати, що призведе до безперечного лідерства України у цій сфері в усьому світі.

Основними перспективами розвитку та шляхами підвищення конкурентоспроможності торгівлі рослинними оліями України є наступні:

- залучення іноземних інвестицій у АПК, та безпосередньо до рослинницької галуззі, що сприятиме його модернізації за допомогою створення ефективної системи управління;
- розширення ринків збуту продукції вітчизняного рослинництва шляхом створення симбіозу державних та ринкових важелів впливу на організаційно-економічні умови функціонування учасників галузі;
- вихід України на світовий ринок за рахунок поліпшення якості та безпеки продукції шляхом впровадження міжнародних стандартів якості.

Отже, на сьогоднішній день Україна має певні проблеми у сфері зовнішньої торгівлі продукцією рослинництва. Але, зважаючи на те, що Україна зараз посідає перше місце у світі серед експортерів соняшникової олії, вони здаються незначними.

Джерела та література:

1. Гончаренко Н. І. Міжнародна економічна діяльність країн Євросоюзу і України в контексті економічної лібералізації: монографія / Н. І. Гончаренко. – ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2011. – 151 с.
2. Митний кодекс України та нормативно-правові акти, що регулюють його застосування : зб. документів / упоряд. П. В. Пашко, В. П. Науменко. – К. : Знання, 2004. – 1176 с.
3. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
4. Офіційний сайт асоціації «Укроліяпром». [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukroilprom.org.ua>
5. USAID «Перехідна підтримка сільськогосподарської політики» 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.amdi.org.ua/File.php?f=export+prices+policy+note.pdf>
6. Український журнал з питань агробізнесу «Пропозиція»[Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.propozitsiya.com>
7. Фільтруючі матеріали та адсорбенти для масложирової галузі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.oilworld.ru>

Калемі Н.Є.

УДК 336.717

ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ БАНКІВ

Анотація. У статті розглянуто проблему управління фінансовою стійкістю банків, обґрунтовано теоретичні засади фінансової стійкості комерційних банків та запропоновано механізм управління фінансовою стійкістю як форми її практичного забезпечення в сучасних умовах. Розглянутий взаємозв'язок управління фінансової стійкості комерційного банку, яка характеризує його надійність, стійкість і стабільний розвиток. Застосування певних методів для фінансової стійкості банку.

Ключові слова: фінансова стійкість, фінансова стабільність банку, надійність банку, платоспроможність, прибутковість банку, ліквідність, капіталізація комерційного банку.

Аннотация. В статье рассмотрена проблема управления финансовой устойчивости банков, обоснованы теоретические принципы финансовой устойчивости коммерческих банков и предложен механизм управления финансовой устойчивостью как формы ее практического обеспечения в современных условиях. Рассмотрена взаимосвязь управления финансовой устойчивости коммерческого банка, которая характеризует его надежность, устойчивость и стабильное развитие. Применения определенных методов для финансовой устойчивости банка.

Ключевые слова: финансовая стойкость, финансовая стабильность банка, надежность банка, платежеспособность, прибыльность банка, ликвидность, капитализация коммерческого банка.

Summary. The problem of financial stability of banks, theoretical foundations of financial stability of commercial banks and the mechanism of financial stability as a form of practical support in modern conditions is considered in the article. Intercommunication of management of financial stability of commercial bank, that characterizes his reliability, stability and stable development, is considered. Applications of certain methods for financial stability of bank.

Keywords: financial firmness, financial stability of bank, reliability of bank, solvency, profitability of bank, liquidity, capitalization of commercial bank.